

„SĂ NE ȚINEM AICI CÂT MAI MULT, CÂT MAI MULȚI...”

Astăzi, 6 aprilie, spunem cu drag LA MULȚI și FERICIȚI ANI! colegului și prietenului nostru, Vlad Pohilă, omul care le știe pe toate ca o enciclopedie, lingvistul supranumit „învățătorul de la radio”, care, începând cu anul 1989, ne-a ajutat pe toți să învățăm scrisul cu alfabet latin și să cinstim cu sfințenie, în fiecare zi, Limba Română, vorbind-o corect și frumos.

Legat de ziua nașterii sale, Vlad Pohilă se simte de cel puțin trei ori un om fericit:

1. S-a născut din părinți vrednici, cu dragoste de carte și de tot ce-i românesc.

2. Mama l-a născut în cea mai frumoasă și importantă zi din an – în Duminica Sfințelor Paști.

3. E fericit (veți desprinde asta și din dialogul de mai jos) să fi fost născut în aceeași zi cu marele artist Gheorghe Zamfir, pe care-l admiră de când i-a auzit muzica divină.

Un model de conștiință și rezistență umană, intelectuală

Am cunoscut în viața mea un om cu spirit enciclopedic, care, pe parcursul anilor, mi-a devenit mai mult decât prieten. O personalitate de o inteligență scilipitoare, înnăscută, cu merite distincte în viața Basarabiei. Dar despre care cei din preajmă cunosc foarte puține lucruri, pentru că este incredibil de modest și se retrage adesea în „turnul său de fildeș”, încercând să se izoleze de lumea bezmetică, ingrată.

Această „enciclopedie ambulată” se numește Vlad Pohilă, omul onest și blând până la lacrimi. Prietenul fidel până la sacrificiu.

Omul de cultură care își învinge dușmanii prin însuși faptul că nu a devenit ca ei – vânători de slavă, onoruri și bani.

Înțeleptul care, dacă nu-i poate împăca pe oponenți, taie poala și fuge.

Publicistul care mi-a amintit întotdeauna de viața tumultuoasă, ciudată a lui Eminescu, un gazetar prin vocație, care s-a luat de piept cu canaliile ostile Neamului nostru, a suportat cu demnitate neagra sărăcie, dar nu a acceptat sub nicio formă să-și vândă sufletul.

Scriitorul care s-a implicat în rutina publicistică și în lupta zilnică pentru o bucată de pâine, în detrimentul operei sale literare.

Intelectualul român care și-a dat și haina de pe el, a renunțat, poate, conștient la confortul familial, pentru promovarea Ideii Naționale.

Lingvistul care, alături de mulți confrăți ai săi, a luptat pentru a dăruii generației mele fructul interzis de bolșevici: Limba și Literatura Română cu tot cu literele latine. Ce dar suprem ne-ar mai fi putut face predecesorii noștri?!

Poliglotul care completează fericit galeria personalităților cu vocație europeană, deschis spre valorile universale, traducător al lor, dar și promotor al ideii de universalizare a culturii, civilizației românești pe care o venerează sincer ca pe o religie.

În definitiv, aș spune simplu: pentru mine, Vlad Pohlă este un model de conștiință și de rezistență umană, intelectuală.

Am învățat de la el că idealurile, convingerile de ordin Național, ca și onoarea, ca și demnitatea, nu se comercializează, că un ziarist, un scriitor adevărat nu va accepta niciodată să scrie materialele la comandă pentru a manipula creierul basarabenilor și așa rătăciți.

I-am admirat întotdeauna articolele, eseurile, nuvelele, deoarece, fiind înzestrat cu un har de la Dumnezeu, el nu forțează cuvintele. Frazele lui curg lin și firesc ca o apă neînchepută de izvor. Cred că anume din acest motiv, publicistica lui este citită, și mai ales înțeleasă, de la țaran până la academician.

Pentru a-l caracteriza mai exact pe Vlad Pohlă, voi apela la o definiție a marelui Borges, potrivit căreia un om de cultură desăvârșit este cel care se manifestă pe planuri multiple: în literatură, publicistică, lingvistică etc.

L-am cunoscut în anul 1993, fiind invitat la Casa Radio pentru a realiza o emisiune despre laureații Premiului Nobel. În acel moment, am rămas, puțin spus, impresionată că Vlad a improvizat

un discurs cu o mulțime de nume și date fără să aibă în față vreo notiță.

Prețuirea adânc respectuoasă i-o port totuși după participarea lui Vlad Pohilă la emisiunea mea, dedicată românilor de pretutindeni, *Focul din vatră*. A fost un dialog extraordinar, cu rezonanță în rândurile ascultătorilor. Ulterior, Vlad Pohilă a avut o contribuție substanțială la realizarea acestui program unic în Basarabia, suprimat, din păcate, de regimul comunist. El m-a ajutat să-l fac din ce în ce mai atractiv, sub toate aspectele, inclusiv prin recomandarea unor distinse personalități românești de la noi și de peste hotare.

Vlad, nu ți-am spus-o niciodată, dar acum, la ceas aniversar, îți mulțumesc că ai apărut în calea mea ca o ființă mântuitoare, inteligentă și senină!

– *Dragă Vlad Pohilă, până pregătești cele două cafeluțe, te rog să precizezi câte limbi „muncești”, este chiar verbul folosit de tine. Cine te-a îndemnat să le înveți?*

– Dacă a și ti o limbă străină înseamnă a citi, a scrie, a vorbi liber și, la nevoie, a traduce, atunci pot numi vreo șapte idiomuri pe care le stăpânesc bine, și încă vreo câteva, în principal române, „le dibui”: franceza, rusa, bulgara, sârba și croata, polona, ceha, slovacă, lituaniana, apoi, italiană, spaniolă, letonă... Nu am făcut studii speciale, le-am învățat în mod individual. Îmi place să mă cred un mic slavist, pentru că cel mai bine cunosc totuși principalele limbi, literaturi și culturi slave.

Spunând aceasta, nu pot să nu pomenesc de cel care m-a îndemnat să studiez limbile străine: unchiul meu prin alianță, nenea Sava Iancovici-Gârleanu, soțul unei mătușe, tanti Liuba, sora tatei, fostă profesoară de istorie la Universitatea din București. Era un român din Banatul Sârbesc, un apreciat istoric (are câteva cărți despre haiducie, una despre Tudor Vladimirescu) și totodată – un asiduu slavist. Ei bine, tocmai el mi-a zis că, de vreme ce cunosc rusa, nu ar fi rău să învăț și alte limbi slave. Sugerția m-a mirat mult: „La ce bun?”. Atunci unchiul – era cu vreo 30 de ani până să fi decedat printre străini, la Uppsala, în Suedia –, mi-a explicat: „Privește la harta Europei... Cine sunt comuniștii? Cam toți sunt slavi. Cunoscându-le limbile, vei deține un capital extraordinar, dacă nu aici, apoi în Vest, în eventualitatea că vei ajun-

ge cumva acolo...”. Nu am mai ajuns în Occident, dar de faptul că dețin un capital extraordinar m-am convins repede, lucrând ca translator, citind în aceste limbi, pe urmă – traducând din aceste idiomuri...

– *În ce limbă ai dori să faci un bilanț la acest prim jubileu al tău?*

– Numai și numai în limba părinților mei, în română. Oricât de bine ai ști o limbă străină, nu poți fi sincer și exhaustiv decât în limba ta.

– *LIMBA ROMÂNĂ ca obiect de studiu științific, dar și ca noțiune fundamentală a identității și spiritualității noastre românești constituie, indubitabil, partea esențială a vieții tale, un fel de ape teritoriale ale unei personalități care s-a manifestat plenar și în alte domenii. Anume acestui capitol vom consacra prima parte a dialogului. Cu atât mai mult cu cât preocupările tale legate de revigorarea limbii materne au coincis fericit cu „revoluția lingvistică” a românilor basarabeni din 1989. Ba mai mult, în calitatea mea de ziaristă, aș putea spune că ai stat și tu la bazele acestei Mișcări, pentru că ai avut curajul și competența să inițiezi polemici, mai întâi la Academie, apoi în paginile unor ziare și reviste. Cum a început totul?*

– Ai spus foarte bine: am avut marele noroc ca pasiunea mea pentru limba maternă să cunoască și o perioadă de împlinire, de fructificare a unor cunoștințe, dar și a unui crez. Am trăit acea epocă penibilă în care alfabetul nostru latin era interzis, mai mult chiar – era un pericol să scrii cu aceste litere, tot așa cum te expuneai riscului declarând că vorbești românește. În această situație desperată, sigur că da, perestroika și transparența lui Gorbaciov au oferit o șansă absolut unică popoarelor subjugate din URSS. Urmăream cu emoție cum profită de această șansă balticii...

Cred că în RSSM punctul de plecare pentru „revoluția lingvistică”, apoi și pentru întreaga Mișcare de Eliberare Națională, l-a constituit acea *Scrisoare deschisă*, numită și „a celor 66”. În realitate, ea a fost a 67 de persoane, cel de-al 67-lea fiind poate principalul ei autor: un om de o inteligență rarisimă, matematicianul Viorel Ciubotaru, care – nici până azi nu-mi pot explica de ce – nu și-a pus semnătura. Ei bine, această *Scrisoare* cu adevărat istorică a fost ticluită în demisolul unde locuiam pe atunci, de pe str.

Armenească, la redactarea ei participând Viorel Ciubotaru și Emil Mândâcanu, lor revenindu-le și sarcina de a aduna semnăturile. Țin bine minte nu numai pe cei care au semnat Scrisoarea, ce a declanșat valul de adeziuni la ideea de decretare a limbii de stat și revenire la grafia latină, dar și pe cei care au ezitat sau chiar au refuzat categoric să se implice...

În ceea ce mă privește, atunci puneam pe prim-plan revenirea la grafia latină: decretarea limbii de stat putea fi și o ficțiune, pe când alfabetul rezolva și problema identității limbii vorbite pe ambele maluri ale Prutului deci deschidea ușile spre limba română, spre literatura română, suprima o mulțime de interdicții absurde, dar care ne-au înveninat existența de-a lungul multor decenii de ocupație rusească.

În iunie 1988 am publicat în *Tinerimea Moldovei* un articol în care am pus, în premieră la noi, problema revenirii la grafia latină. Parcă-l văd și acum pe redactorul-șef Vasile Botnaru, care, citindu-mi materialul, a zis franc: „Totul e bine, dar nu va trece cenzura...”. „Să încercăm, totuși, i-am zis. Cine știe, poate intrăm în istorie...” Articolul a mers, spre marea noastră uimire, ceea ce ne-a și făcut să uităm tot atunci de „intratul în istorie”! Adică, ne-am văzut de treabă în continuare. Era un aspect formidabil în acea perioadă și anume că ne gândeam prea puțin la alte consecințe decât la acestea: să obținem alfabetul latin, să avem limbă de stat.

Am scris și am publicat atunci și alte materiale, dintre care aș menționa unul de proporții, realizat la îndemnul lui Victor Dumbrăveanu, redactorul-șef al revistei literare pentru tineret *Orizontul*. Apoi, fiind angajat la Academia de Științe, m-am implicat în redactarea legilor despre limba de stat și grafia latină. Bunăoară, se pare că primul am insistat pentru formula „revenirea la grafia latină”, în loc de „trecerea la...”. Am participat la formularea sau reformularea unor articole, unul dintre ele viza, de exemplu, grija, responsabilitatea pe care și-o asumă conducerea de la Chișinău pentru păstrarea și dezvoltarea limbii materne în teritoriile populate de conaționali noștri, „dăruite” de către Stalin Ucrainei. De altfel, după ce am trăit acele zile cu adevărat fericite – prima Mare Adunare Națională și adoptarea legislației lingvistice pe 31 August 1989 –, am ținut, împreună cu alți câțiva colegi de la Aca-

demie, cursuri de ortografie a limbii române pentru profesori atât din Republica Moldova, cât și din Nordul Bucovinei.

– *În câte zile ai scris îndrumarul „Să citim, să scriem cu litere latine”, devenit cu adevărat celebru măcar și din motivul că a avut tirajul total de un milion de exemplare. Faptul că a apărut în preajma sesiunii cruciale a Sovietului Suprem a fost o rațiune cu bătaie lungă sau o coincidență fericită?*

– În luna mai 1989, într-o discuție cu directorul Editurii *Lumina*, regretatul Chiril Vaculovschi, mi-a fost dat să aud că ar risca să tipărească un abecedar cu litere latine, numai de s-ar găsi cineva să-l alcătuiască... L-am întrebat când s-ar apuca de așa ceva, pentru că „am în cap mai mult decât un abecedar”. „Măcar și mâine, adu-l dnei Natalia Suruc, redactorul superior al editurii, ea știe ce trebuie să facă mai departe...”

Oricât ar părea de incredibil, dar schița aceluși îndreptar am pus-o la punct imediat, într-o noapte; precizări, concretizări, o revizie a textului le-am făcut în următoarele zile și pe la finele lunii mai am prezentat manuscrisul la editură. Primele exemplare au apărut la finele lunii august, fiind puse în vânzare la chioșcul din clădirea Parlamentului și în librăria de carte politică „Aurora”, de la parterul Casei Presei. Nu știi nici azi cine a dispus să se facă difuzarea... exact în ajun de 31 August 1989 și tocmai în aceste locuri „cu vad”... E cea mai elocventă dovadă că Mișcarea de Eliberare din 1988-91 a avut totuși mulți adepți.

– *Încă pe atunci apăruseră indivizi care practicau „românismul comercial”, de care nu ducem lipsă nici azi, și care ți-au propus, contra unei sume mari, să le dai drepturile de autor pentru a reedita broșura, dar nu ai acceptat. De ce?*

– Am avut câteva propuneri de reeditare a îndrumarului, dar le-am respins, deoarece presupuneau ridicarea prețului, pe când eu doream să fie cât mai accesibilă cărțuia... În fond, am dat dovadă de naivitate, căci oricum au fost tiraje piraterești, iar unii „comercianți” o vindeau cu ridicata, la un preț exorbitant. Cine a vrut și a putut, s-a căpătuit și astfel, dar mai important mi se pare faptul că aceasta nu i-a știrbit din importanță pentru acel timp, nici din valoarea-i simbolică. Îmi spunea un ziarist francez că ar fi trebuit să devin milionar numai cu această cărțuie... Bani n-am avut niciodată, dar cred că am devenit „multimilionar” prin bucu-

ria pe care am făcut-o conaționalilor mei. În plus, acest îndreptar mi-a fost ca un fel de recomandare pentru a fi atras, alături de nouă lingviști de vază, la elaborarea de către AȘM a *Normelor ortografice, ortoepice și de punctuație ale limbii române*, tipărite la Chișinău în 1991.

– *Puțini am fost, mulți am rămas, iată o vorbă potrivită pentru evoluția evenimentelor de la 1989 încoace. Constatăm cu regret că, în numai un deceniu de la acea „revoluție”, adevărul despre Mișcarea de Eliberare Națională a fost în multe cazuri mistificat, inclusiv prin marginalizarea sau eliminarea unor personalități care au avut curajul să se opună regimului bolșevic. Pe parcursul ultimilor ani i-am auzit pe mulți pretinzând că au stat, chipurile, la temelia luptei pentru Limbă, Alfabet, Tricolor, că au editat Glasul, prima publicație cu grafie latină din perioada postbelică, „mistificările” de acest fel prinzând mai cu seamă la București, unde merg după bani, cu care mai apoi spurcă Ideea. Te rog să ne relatezi unde, cum și împreună cu cine s-a făcut Glasul speranțelor noastre?*

– Ideea tipăririi *Glasul*-ui a fost lansată de către Ion Druță, preluată fiind imediat de Leonida Lari, care a și ales echipa de redactori. Această echipă a fost o reflectare perfectă a caracterului poetei noastre: era în continuă schimbare, înnoire... încât numărul celor care au trecut pe la sau pe lângă *Glasul* este extrem de mare și pestriț. Tocmai de aceea mă voi referi la cei care s-au aflat la leagănul acestei prime publicații românești de la noi, pe atunci cu adevărat de excepție.

Astfel, la redactarea primelor numere *Glasul* și-au dat concursul: două operatoare de la Editura Lumina, Valentina Istrati și Sanda Rusu, corectoarea Eugenia Ajder, poezii Ion Vatamanu și Valeria Grosu, ziariștii Viorel și Dinu Mihail, Vsevolod Cernei, Constantin Olteanu, Vlad Cubreacov, Iurie Roșca, Ala Mândăcanu, Virgil Zagaevschi, pictorii Sergiu Puică și Iurie Zavadski, zis și Zava...

La Riga, pentru a tipări primul număr *Glasul*, am mers eu, Iurie Zavadski, Virgil Zagaevschi și șoferul Nicolae.

Numărul doi a fost tipărit la Vilnius, grație concursului cu adevărat frățesc pe care ni l-au acordat Lica Melnic și soțul ei, celebrul regizor de cinema Vytautas Žalakevičius. La volanul ca-

mionului ce a străbătut Lituania, Bielorusia și Ucraina cu 100 de mii de GLASURI era alt Nicolae, la fel de curajos ca și primul.

Următoarele două numere au fost tipărite la Orhei și Chișinău, cu o participare tot mai restrânsă a foștilor colegi de redacție.

Țin să menționez că apariția *Glasul*-ui ar fi fost imposibilă de nu era implicarea cea mai directă și mai energică a dnei Eugenia Duca, pe atunci patroana uneia dintre primele firme cooperatiste din Basarabia, „Oferta”. *Jeny*, cum îi spuneam eu, a asigurat nu numai logistica pentru tipărirea *Glasul*-ui (mai simplu zis – aspectul financiar), dar a fost și sufletul acestei inițiative, mai mult, ea a tras și ponoasele, căci tocmai dânsa a fost hărțuită de KGB, de autorități pentru ravagiile pe care le-a făcut apariția revistei la Chișinău. De altfel, această doamnă deosebit de simpatică și cultă, despre care pot spune ca în celebrul cântec „Prieten drag” că ne cunoaștem de o viață, căci ne leagă o prietenie încă de la facultate, a făcut numeroase fapte nobile pentru Ideea Națională – să zicem, ea a donat o sumă fabuloasă pe vremuri pentru înfripirea Armatei Naționale... Este cu atât mai trist că atunci când s-ar părea că trebuie să culeagă roadele, *Jeny* este din nou hărțuită, poate și mai oribil decât în timpurile de tristă faimă, de cei care au format structuri paralele KGB-ului, tot soiul de mafioți politici, unii – culmea! – fluturând stindardul *ideii naționale*.

– *Ești dezamăgit că ai luptat pentru un Ideal, pe care astăzi profitorii de patriotism au reușit să-l vândă și să-l terfelească?*

– Nu au deziluzii numai cei care nu-și fac iluzii... Din păcate, la noi au fost pângărite prea multe idealuri și fapte mărețe, încât deziluziile și regretele mele personale par prea puțin relevante.

– *Spune-mi, te rog, în ce perioadă ai fost șomer și cercetat de KGB. S-a întâmplat cumva după ieșirea voastră cu Tricolorul în scenă, la concertul Compact-ului?*

– Ai legat la un loc trei segmente distincte din existența mea. Am șomat vreo patru luni, după ce am abandonat turismul, unde lucrasem ca interpret și de română, ceea ce scria negru pe alb în carnetul de muncă și deranja ori speria pe unii, la redacțiile a vreo cinci ziare și reviste, la ATEM... Nu m-am plâns nimănui că nu aveam surse de existență, însă tocmai într-un asemenea moment – nu voi uita nicicând! – scriitoarea estonă Lilli Pro-met mi-a trimis un mandat poștal cu o sumă fabuloasă și... salu-

tară pentru mine. Să fi fost la mijloc numai proverbiala intuiție feminină?!

Mi-e penibil să invoc cel de-al doilea subiect, dacă însă tot m-ai întreat, îți răspund: am fost convocat de mai multe ori pentru niște „lămuriri” legate de corespondența pe care o purtam cu străinătatea, de unele cărți pe care le citeam și le dădeam și altora să le citească... Eram convins că vor să-l identifice pe autorul unei scrisori despre atmosfera sufocantă de la noi, trimisă din Iugoslavia la Europa Liberă, lui Noel Bernard, pe care-l consider adevăratul meu profesor de jurnalism. Se vede însă că de „primejdia undelor scurte” se ocupa altcineva... Ieșirea cu Tricolorul la concertul formației Compact, organizat și el de Eugenia Duca, la care am asistat în Sala Palatului de Cultură al Sindicatelor, a trecut pentru noi fără consecințe... era în 1988, dar iarăși Eugenia a trebuit să fie intimidată de KGB...

– *Cum crezi, de ce ai fost supranumit „învățătorul de la radio”?*

– E un compliment frumos, pe care mi l-a spus un profesor pensionar din județul Orhei, impresionat de o emisiune de a mea de Sfintele Paști, transmisă la Ghidul radiofonic *În lumea cuvintelor* de la Radioul Național. Am avut cu acest ciclu de emisiuni poate cea mai frumoasă colaborare, ce o datorez în bună parte și kolegei Raisa Belicov, care a avut forța de convingere, de atracție, de vreți, ca să mă facă autor la acest unic ghid radiofonic, în plus, bunăvoința ei, grija pe care o manifesta față de emisiunile de la *Ghidul radiofonic* îmi dădea un spor de încredere, de entuziasm chiar.

Acum constat cu regret că și această colaborare e o etapă nu numai că depășită, dar chiar ștearsă din biografia mea, datorită „siliinței” unor tovarăși ajunși să stăpânească la Radio și pâinea și cuțitul. Însă trebuie să repet că durerea mea e o nimica toată pe lângă faptul că aceiași tovarăși tuciuiri la chip și suflet au forțat să plece de la acest post de radio, cândva un simbol național, o seamă dintre cei mai buni lucrători, mulți ce și-au consacrat efectiv viața Radioului Național. Nu vreau să-ți amintesc că faci parte din această „listă neagră”, ba chiar ai început-o...

– *Apropo de Ghidul radiofonic. În anul 1998 a apărut volumul de cultivare a limbii, în care erau tipărite vreo 16 tablete de ale*

tale prezentate anterior la Radio Chişinău, precum și analizate o serie de dificultăți, unele depistate la noi în premieră de tine. Printr-un miracol însă de pe coperta cărții a dispărut numele tău... Știi că e o poveste urâtă de care nu dorești să-ți amintești, dar insist să deschizi parantezele, ca să te audă și distinsa lingvistă de la București, Mioara Avram, care nu numai că a redactat – la rugămintea ta – această carte, dar i-a mai scris și o prefață care se termina astfel: „Felicitări autorilor...”, autorii rămânând unul... Valentin Guțu. Cum a fost posibil așa ceva?

– Este într-adevăr una dintre cele mai penibile istorii din viața mea, căci am avut parte și de astea, destule. Nu am cerut vreo explicație editurii, iar lucrătorii ei nu au catadicsit să-mi spună nimic în legătură cu acest abuz. Chiar și un om neinițiat în munca editorială știe că cel ce are într-o carte măcar câteva pagini se consideră coautor. Mie mi s-a solicitat telefonic să accept ca numele meu să fie scris al doilea pe copertă, cum celălalt autor pretindea că ar fi muncit mai mult. Mi-am dat acordul numaidecât, fără a pune preț pe acest soi de competiție. Când a apărut dicționarul așa cum a apărut, cea mai mare problemă a fost – te rog să mă crezi – că nu am putut da o explicație credibilă celor care știau despre implicarea mea în editarea acestei cărți, nici măcar Mioarei Avram. Un nepot de-al meu dinspre soră, care asistase cumva la munca mea la dicționar, m-a întrebat sincer uluit cum se explică faptul că numele meu lipsește de pe coperta dicționarului și auzind răspunsul meu, „că nu contează atât numele, cât scopul”, a aruncat acest îndreptar al greșelilor de limbă, spunând că nu vrea să-și corecteze exprimarea cu ajutorul unora ce fac „business” până și cu limba română. Mai curios e că s-a tipărit cel puțin încă o tranșă a acestui dicționar, fără vreo schimbare în căsuța tehnică, dovadă că editura nu-și asumă nici un fel de vină, nu găsește că ar purta vreo răspundere pentru lezarea drepturilor de autor.

– *Cum se face că după atâta activitate în domeniul lingvisticii practice nu ți s-a acordat titlul de doctor în științe? Doar în acest domeniu e cunoscut faptul că ești consultat atât de pedagogi, de unii condeieri, dar și de ditamai academicienii...*

– Firește, e în primul rând vina mea, doar nu am dus la capăt teza atunci când era cazul, preferând să-mi risipesc materialul acumulat în articole, studii, emisiuni, cărți... Persistă o părere

că cei care nu și-au luat doctoratul ar avea anumite complexe în raport cu cei titrați. Din fericire, m-a ferit Dumnezeu de asemenea complexe, poate și de aceea că mă interesează în genere prea puțin titlurile, distincțiile, alte onoruri; mă simt bine cu ceea ce am. În plus, acum s-au cam devalorizat titlurile științifice, gradele didactice.

Aș aminti în context o întâmplare pe cât de amuzantă, pe atât de edificatoare. Cu mulți ani în urmă, după o primă lectură a cărții lui Valentin Mândăcanu *Cuvântul potrivit la locul potrivit*, l-am întrebat pe autor ce grad științific are. Mare mi-a fost mirarea să aflu că nu era nici măcar „candidat”, doctor în filologie în termenii actuali. „Prefer să fiu întrebat de ce nu sunt doctor în științe, decât să fiu întrebat de ce sunt...”, mi-a răspuns maestrul. Pentru a înlătura orice bănuială că în mine ar vorbi zavistea sau sentimentul nerealizării, adaug aici că nu am uitat nici pe o clipă că apariția acelei admirabile cărți a lui V. Mândăcanu a fost posibilă și datorită faptului că l-a avut de redactor științific pe un doctor în filologie – actualul academician Silviu Berejan.

– *Pe cine dintre lingviștii renumiți îi admiri și îi urmezi în activitatea ta?*

– Dintre cei din preajmă – Mioara Avram, dintre cei călătoriți, pe alt român, dar care aparține de mult omenirii, pământeanul nostru Eugeniu Coșeriu. Însă a admira pe cineva nu înseamnă obligatoriu și a-l imita în ceea ce faci... din simplul motiv că marii lingviști, inclusiv cei pe care i-am numit, sunt personalități unice. Alta e că poți învăța și prelua câte ceva chiar și de la o somitate ce pare intangibilă. De la Mioara Avram am învățat mai multe, inclusiv am deprins anumite modalități de expunere și, neîndoios, bunăvoința în a combate greșelile de limbă – e o calitate rară și extrem de importantă pentru cine vrea cu adevărat să se implice în dificila operă de cultivare a limbii.

La noi, în special, riști să pierzi orice ascultător sau cititor dacă adopți o manieră arogantă, prea de tot didacticistă. Eugeniu Coșeriu ne-a oferit un exemplu rarism de dragoste pentru limba maternă și ne-a întărit convingerea că trebuie să luptăm până la capăt pentru acest mare adevăr: basarabeni, ca o parte indestructibilă a românimii, vorbesc limba română, în pofida unor anomalii, schimonosiri provocate de vitregiile sorții. Conștientizarea

axiomei este o condiție primordială a păstrării noastre nu numai ca Națiune, dar și ca speță umană.

– *Se spune că traducerea este o formă a literaturii, deoarece un profesionist care tălmăcește, de fapt creează. Ce loc ocupă această „formă” în „conținutul” preocupărilor tale literare, culturale?*

– Traducerile constituie o parte solidă a lecturilor mele, așadar, ele-s un component al alcătuirii mele intelectuale. Încă din anii de școală îmi puneam întrebarea cine și cum face o tălmăcire pe care o citești ca pe o scriere originală. Țin minte, mi-am pus această întrebare după ce citisem *Cei trei mușchetari*, o ediție de București. Mai târziu am început să fiu atent la numele traducătorilor, dându-mi seama că ei sunt în fond niște coautori. La facultate, am scris două teze de an la disciplina *Teoria și practica traducerii*, sub îndrumarea unui om și profesor de excepție care a fost Ion Dumeniuk.

Curios, dar chiar dacă analizăm calitatea traducerii unor texte cu caracter social-politic, simțeam tot mai mult tentația de a transpune literatură artistică. După absolvire, am tradus o nuvelă pe care o citisem într-o revistă de la Sofia și-mi plăcuse mult. Se numea *O zi de milioane* și relata cu un umor fin drama unui intelectual suprasolicitat de rutina muncii de birou. I-am arătat-o maestrului Igor Crețu, pe care-l vizitasem ca să-mi exprim admirația pentru transpunerile sale adunate în volumul *Din poezii lumii*. Mi-a binecuvântat-o, cu anumite obiecții, evident, și i-a dat manuscrisul lui Ion Gheorghită, un excelent tălmăcitor din ucraineană și din rusă, care pregătea o antologie de traduceri din literaturile slave – *Panorama* (Chișinău, 1977). Astfel am debutat în arta traducerii, care e, de fapt, o artă a replămădirii, este chiar iscusința de a intra în pielea autorului pe care te apuci să-l tălmăcești.

Atunci nu-mi puteam imagina că voi traduce zeci de nuvele și poeme, ba chiar și patru romane, din diferite limbi. Când am isprăvit ultima traducere – *Cine răspândește anecdote*, un extraordinar microroman de scriitoarea estonă Lilli Promet, i-am mărturisit cuiva că mi-e atât de dragă această tălmăcire, de parcă ar fi lucrarea mea, ca și cum aș fi scris-o chiar eu. Constatarea am repetat-o într-o convorbire cu apreciatul tălmăcitor Pavel Starostin, la care

dânsul mi-a spus: „*Să știi că ai ajuns la condiția indispensabilă unui traducător care nu traduce pur și simplu, ci re-creează...*”. De-i așa, de nu-i așa... cert e că magia traducerii mă mai obsedează. Nu pot să nu menționez și acest amănunt: am fost primit în Uniunea Scriitorilor încă în 1989 tocmai ca traducător, deși, firește, își făcuse efectul și *Îndreptarul de citire/scriere cu litere latine*. Oricum, pentru această afiliere, poate unica de care sunt mândru, îi port mereu recunoștință maestrului Aureliu Busuioc, cel care mi-a dat o recomandare surprinzător de frumoasă.

– *Am citit în revista „Basarabia” câteva nuvele semnate de tine. M-au impresionat și emoționat extraordinar de mult. De ce nu editezi o carte de proză scurtă? Sunt sigură că o asemenea apariție editorială ar aduce un suflu nou în această specie literară puțin de tot explorată în Basarabia.*

– Am avut câteva cazuri când am scris proză căci, parcă ținând cont de un precept enunțat de Rainer Maria Rilke în *Scrisori către un tânăr poet*, nu puteam să nu le scriu, subiectele parcă se cereau înșirate pe hârtie. Din păcate (sau poate – din fericire?!), nu am avut prea de multe ori asemenea stări și nici toate scriiturile nu mi-au părut reușite, din care motiv pe unele le-am aruncat la coș. Câteva bucăți de proză le-am rătăcit prin diverse gazde, altele, iată, au dispărut recent, odată cu calculatorul ce mi-a fost furat... Astfel că nu am debutat în proză din două motive: a) că nu mi-am propus acest scop la modul serios și b) că nu am avut materialul necesar, în viziunea mea, pentru o carte cât de cât reprezentativă.

– *Am aflat că vrei să editezi un nou dicționar de nume proprii, o carte despre laureații Premiului Nobel pentru literatură, un volum de cultivarea limbii și o carte despre personalitățile pe care le-ai cunoscut pe parcursul vieții. Referindu-ne la ultimul proiect, te rog să ne povestești cum l-ai cunoscut pe distinsul om de cultură Raoul Șorban și pe Preafericitul Vazghen?*

– Mi-ai enumerat exhaustiv proiectele editoriale... mă gândesc acum de voi ajunge vreodată să vorbesc despre ele și ca despre ceva realizat deja!

Mi-aș dori poate cel mai mult cartea despre oamenii pe care am avut norocul să-i cunosc – pe doi dintre ei i-ai și numit. L-am cunoscut pe Preafericitul Vazghen, Catolicosul tuturor armenilor, la reședința sa de la Ecimiadzin, nu prea departe de Erevan, dacă

mergi spre muntele Ararat, acolo unde s-a oprit Arca lui Noe. De trei ori am fost în audiență la el, cu delegații din România, și de trei ori mi-a fost dat să aud același preambul al său: „*Mă bucur nespus de mult să vorbesc dulcea noastră limbă românească...*”. Acest păstor spiritual deosebit de iubit al armenilor era originar din București și nu a încetat niciodată să-și iubească baștina, țara și poporul de unde se ridicase. În preajma lui Vazghen am simțit o miraculoasă trecere în altă stare, în altă dimensiune, probabil în cea a sacrului...

Cât despre prof. Raoul Șorban, această legendă vie a vredniciei românești... I-am fost ghid și translator în niște mari muzee din Rusia, la Moscova și Petersburg, unde venise cu studenți de la Institutul de Arte „Nicolae Grigorescu”. Am avut cu el mai multe discuții sincere, confidentiale, îndelungate, care ne-au făcut prieteni buni de-a lungul atâtor ani deja. E o mare fericire să ai un asemenea prieten, care se poate atașa și te predispune la un atașament puternic, în pofida diferenței de vârstă sau de pregătire, în ciuda distanțelor și scurgerii anilor. I-am scris foarte multe scrisori la care mi-a răspuns cu o corectitudine greu de imaginat, i-am trimis mai multe telegrame – inclusiv astă toamnă, când a împlinit 90 de ani, dar iată că încă nu m-am putut mobiliza să scriu un articol despre acest om cu adevărat de excepție. O voi face însă neapărat cât mai curând, unde mai pui că frumoaselor amintiri de la prima noastră întâlnire, din 1976, s-au suprapus atâtea alte impresii extraordinare, atâtea lecții de omenie și de dragoste de Neam, pe care mi le-a dat discret, dar continuu, fiul celui care a scris muzica pentru piese devenite populare ca „Mai am un singur dor”, „Pe lângă plopii fără soț”, „Pocnind din bici pe lângă boi” ș.a.

– *Am observat că ești îndrăgostit de poezia lui Ion Caraion și Nichita Stănescu. Pe ultimul, se pare, ai avut norocul să-l cunoști...*

– Cum ai adus vorba de poezie, fac o mică rectificare. Eminescu este creatorul despre care aș spune „că nu mă mai satur niciodată”, și nu numai de poezia sa, dar de tot ce a scris: și proză, și publicistică, și însemnări răzlețe pe file de carnete sau chiar de cărți. Da, l-am văzut pe Nichita Stănescu și am schimbat câteva vorbe cu el în anul când l-au putut cunoaște mai mulți basarabeni – în toamna lui 1976, când era la Chișinău un

festival al poeziei din țările comuniste. A recitat la Filarmonică poemul *Nimic nu este altceva* și, ca și mulți alții, eram convins că ne spune nouă, basarabenilor, acest fantastic crez poetic. Am putut intra la el, în hotelul *Codru*, cu o colegă de facultate, Aurica Sârbu, și cu niște flori, datorită poetei letone Daina Avotina, care, după explicațiile de rigoare, ne-a introdus în hotel pentru a-i lua, chipurile, un interviu ei. Nu pot uita nici acum gestul lui Nichita, însoțit de un fel de fluierat: un rotocol făcut cu mâna peste pereții camerei unde stătea, o aluzie clară la microfoanele instalate în camera sa.

Apoi l-am văzut seara la gară, mergea de la Chișinău la Moscova, nu la București. Atunci am cunoscut-o mai îndeaproape și pe Leonida Lari... În anul de grație 2000 am avut fericita ocazie să-l cunosc la „Focul din vatră” pe maestrul Gheorghe Zamfir, pe care-l admiram încă din școală și tot de atunci știam că-s născut în aceeași zi cu el, ba și cu 12 ani mai târziu, adică sub același semn zodiacal. E dintre acei artiști care știu a fermeca nu numai prin măiestrie, dar și prin vorbă. După acea discuție, la încheierea concertului său, m-am gândit că, dacă nu mi-a fost dat s-o văd pe Maria Tănase, vizitându-i doar mormântul la cimitirul Bellu, iar de George Enescu – m-am simțit aproape în casa-muzeu, iată că Dumnezeu mi-a prilejuit o întâlnire măcar cu acest zeu al muzicii noastre...

– *Ce loc ocupă publicistica în activitatea ta multidimensională?*

– Un loc central, fără doar și poate. Mi-am dorit mult să devin ziarist și cred că marea mea dorință s-a împlinit. Am scris sute și sute de materiale gazetărești și am adus de multe ori bucurie protagoniștilor sau cititorilor, dar am trăit și eu destule satisfacții datorită acestei munci. Am asistat la nașterea unui ziar de excepție – *Glasul* din 1989 – și probabil de aceea mi-a fost dat să asist, la începutul lui 2001, și la funeraliile altei publicații, la care am ținut – *Mesagerul*. Am investit multă energie și suflet în acest ultim ziar, care fiind totuși de partid, a devenit, așa cum îl apreciau mulți, mai presus de toate, o tribună a românismului și o publicație de cultură. Probabil că tocmai datorită acestui fapt, fiind făcut de o mână de oameni, în condiții cu totul precare, a ajuns să aibă un tiraj record la noi, vreo 25 mii de exemplare.

– *Ai contabilizat vreodată câte articole ai scris în presă sau câte cărți ai redactat-creat?*

– A trebuit să fac un fel de contabilizare a muncii mele de creație, când mi s-a solicitat de la *Calendarul Național* – fiind o sursă de referință, preferă să opereze cu date cât mai exacte. Ei bine, am cinci cărți tipărite, alte cinci s-ar putea să le tipăresc mai devreme sau mai târziu! Am scris-publicat circa o mie de articole, am pregătit-prezentat câteva sute de emisiuni radiofonice și TV. Am tradus peste 20 de cărți (inclusiv patru romane), am redactat nu mai puțin de 60 de cărți, inclusiv vreo 10 dicționare și enciclopedii. Statisticile, evident, pot fi înșelătoare, dar știu că, dacă mi s-ar cere să aleg câte ceva – ca deosebit de valoros pentru epoca în care trăim –, cu certitudine aş avea ce alege fără a mă rușina pentru cele scrise.

– *Ai și dezamăgiri, să zicem, în ceea ce privește clasa politică de la noi...*

– În 1988-1989, Mișcarea de Renaștere Națională de la noi o avea drept model pe cea din Țările Baltice. Cu timpul însă modelul baltic a fost dat uitării, poate că nu a mai putut fi asimilat... Acum balticii sunt prea departe de noi, dar oricum, avem ce învăța de la ei. Observați însă că ni se impune un singur model, un singur exemplu „demn de imitat”: cel rusesc. În opinia mea, e tocmai modelul de care trebuie să ne ferim. Avem agonia noastră, la ce ne-ar mai servi un surplus de agonie de împrumut?

La întrebarea ce m-a deziluzionat mai mult la politicienii noștri, răspund fără ocolișuri: lipsa de sinceritate în ce privește Ideea Națională, românismul. În unele cazuri am putea vorbi chiar de o lipsă de omenie, în altele – de niște profitori de românism. Dar și un egoism cras, o lăcomie înspăimântătoare... Puse cap la cap, iată și câteva din principalele motive ale dezamăgirii generale, ale unei stări de apatie și lehamite ce poate fi observată masiv printre conaționali noștri care au venit sinceri, cu sufletul curat, în Piața Victoriei, la primele Mari Adunări Naționale.

– *Ce poți să ne spui despre conștiința ta individuală? Ești împăcat cu sine? Probabil anume pentru românismul tău sincer și argumentat ai credibilitate în fața opiniei publice...*

– Îmi vine foarte greu să-mi dau o notă mie însumi, chiar fiind încurajat cu o apreciere atât de frumoasă privind credibilitatea

mea. Știu bine că nu am făcut – cel puțin în scrisul meu! – nimic împotriva conștiinței mele, care coincide, în multe privințe, cu crezul unui număr mare de oameni vrednici din neamul meu, din preajma mea, sau pe care am avut șansa să-i cunosc. Conștient sau intuitiv, am respectat preceptul biblic de a nu face rău altuia și cred că aceasta nu-i puțin într-o epocă și într-o lume bulversate, ca cele în care trăim.

– *Am remarcat la tine un profund sentiment pentru neamul din care te tragi, pentru mama care te-a învățat să citești cu litere latine, pentru tatăl tău care a făcut armata sub Antonescu, pentru surorile tale inteligente, cu dragoste de carte, chiar dacă sunt țărănci. Ce vrei să ne spui despre neamul Pohilenilor de la Florești?*

– Norocul meu cel mare a început acasă, în familia în care am crescut, alături de trei frați și cinci surori. Nu am auzit acasă certuri, înjurături, chiar și a ridica vocea într-o convorbire se considera un semn de impolitețe. Am avut o mamă blândă, marcată mult de credința ei sinceră și adâncă în Dumnezeu. Un tată dur, dar nespus de vrednic, măcar și de aceea că ne-a învățat să fim demni în orice împrejurare. Nici mama, nici tata nu i-au avut la inimă pe ocupanți, nu le-au acceptat nici limba, nici apucăturile – cu atât mai puțin regimul adus de aceștia pe tancuri.

Totodată însă aveau un atașament simplu, firesc, dar puternic pentru tot ce-i românesc – de la alfabetul latin și muzica populară până la domnitori și regi, de la mănăstirile lui Ștefan cel Mare până la Cernăuți și porțiunea de litoral al Mării Negre date de ruși Ucrainei. Mama avea o memorie ieșită din comun în materie biblică, la istorie și geografie. Arăta pe harta României socialiste, ca un orb, locurile unde se aflau – fără a mai fi indicate – cele mai însemnate mănăstiri. Odată, mama ne-a zis: „*Dar harta asta nu-i bună.... Când învățam eu la școală, România era pe hartă ca o pâine, ca un soare, iar acum e ruptă... au rupt-o păgânii...*”. Aceste atitudini ale părinților ni s-au transmis, ni s-au împlântat în suflete și în minți.

– *Ai avut pe parcursul anilor mai multe invitații de a te stabili în Țară sau peste hotare. Ce te-a făcut să rămâi acasă, în această mizerie care se lățește tot mai mult peste noi, basarabeni?*

– Nu am plecat de aici, pentru că aici m-am crezut util, iar în consecință – aici m-aș putea realiza cel mai bine, cu mai multă efi-

ciență. La o adică, puteam să merg și undeva mai departe, în Vest, mi-aș fi găsit și acolo un rost, dar la ce bun? Un om cu pregătirea mea, cu o trăire atât de acută a sentimentului național nu se poate realiza decât acolo unde s-a născut și s-a format. Cât privește o eventuală plecare peste Prut... Unii abia așteaptă să plecăm cât mai mulți de aici – în dreapta Prutului; o, cum își mai doresc șovinii ruși golirea Basarabiei de români! Un foarte bun prieten îmi tot repetă principiul: să plecăm de aici ultimii, cu tot cu pământuri! Eu aș zice mai puțin metaforic: să rezistăm cât putem aici. Dacă plecăm, lăsăm totul unor nechemați, să scuipe în fântânile făcute de părinții noștri, în icoanele zugrăvite cu chipuri inspirate de țărani și țărănci de la noi, să arunce pe ruguri culorile Tricolorului și matrițele cu alfabetul latin! Cea mai timidă prezență românească aici îi face pe venetici să tresară, amintindu-le că se află în casă străină și că trebuie să se comporte ca un oaspete, ca un pasager, nu ca un stăpân. Iată doar câteva rațiuni care mă țin aici – chiar și când starea de lucruri devine disperată! – și pentru care îi îndemn și pe alții să nu părăsească vatra strămoșească.

– *Ai o dorință despre care ai prefera să vorbești numai în șoaptă sau, eventual, eufemistic?*

– M-am născut într-un stat ce nu mai există. Trăiesc, iată, de 12 ani într-un stat cu o existență șubredă, incertă, oricât de mult am vrea ca el să fie puternic și prosper. Mi-aș dori să ajung a trăi într-un stat a cărui existență să nu fie pusă de nimeni la îndoială și despre care aș putea spune sus și tare: este Țara mea dragă, pentru că vitalitatea ei mă bucură, ea aduce bucurii și altora – multor milioane de conaționali.

– *Dragă Vlad Pohlă, îți mulțumesc mult pentru cafele și pentru interviu. Sunt bucuroasă că ai găsit timp liber de această mică lucrare pentru prestigioasa revistă Limba română. La mai mult și la mai mare sau cum îți place ție să spui – SĂ-ȚI DEA DOMNUL TOT CE-ȚI DOREȘTI. Un înțelept zicea că tinerețea ne este dăruită, bătrânețea însă trebuie cucerită, căci altă formă de a trăi mai mult pur și simplu nu există. Din acest punct de vedere îți doresc să ai succes încă vreo 50 de ani înainte, alături de cei dragi.*

– Mulțumesc pentru căldura emanată în aceste ore lungi de convorbire. Acest dialog a fost posibil și datorită faptului observat de tine: am niște prieteni și colegi de redacție de-a dreptul

extraordinari... Să nu uităm însă că nu ar fi fost nimic de noi, de mine inclusiv, de nu erau acei 22 de ani de aflare a Basarabiei în componența României Mari, de nu existau bărbăția și sacrificiul multor înaintași – patrioți, naționaliști, numiți-i cum vreți – de-a lungul anilor de ocupație sovietică, deoarece ideea românească a fost la est de Prut o permanență, când pâlpâind, când răbufnind, dar oricum, o prezență mereu vie.

Deie Domnul să trăim cât trebuie – cât mai mult, cât mai mulți...

*Luminița DUMBRĂVEANU,
jurnalistă, scriitoare*

*Flacăra TV & Film [online]. Aprilie 2003 [citată 18.05.2020].
Disponibil: <https://tinyurl.com/yd3dagsd>*